

MUSIQA SAN'ATIDA KOMPOZITORLAR IJODINING O'RNI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18051195>

Zufarxonova Shahodatxon Burxon qizi

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti

"Vokal ijrochiligi" ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada musiqa san'ati rivojida kompozitorlik ijodining tutgan o'rni va ahamiyati fundamental jihatdan tahlil qilingan. Shu bilan birga, kompozitorlik san'ati milliy madaniyat va ijtimoiy tafakkurni shakllantiruvchi omil sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolaning asosiy qismi rus milliy kompozitorlik maktabining yirik vakili N.A. Rimskiy-Korsakov ijodiga bag'ishlangan bo'lib, uning orkestrlashtirish mahorati, opera dramaturgiyasi va pedagogik merosiga alohida urg'u berilgan.

Kalit so'zlar

musiqa san'ati, kompozitorlik ijodi, orkestr, musiqiy tafakkur, pedagogika.

THE ROLE OF COMPOSERS' WORK IN MUSICAL ART

Abstract

This article fundamentally analyzes the role and importance of compositional creativity in the development of musical art. At the same time, compositional art is considered as a factor in the formation of national culture and social thinking. The main part of the article is devoted to the work of N.A. Rimsky-Korsakov, a prominent representative of the Russian national compositional school, with a special emphasis on his orchestration skills, opera dramaturgy, and pedagogical legacy.

Keywords

musical art, compositional creativity, orchestra, musical thinking, pedagogy.

РОЛЬ ТВОРЧЕСТВА КОМПОЗИТОРОВ В МУЗЫКАЛЬНОМ ИСКУССТВЕ

Аннотация

В данной статье фундаментально проанализированы роль и значение композиторского творчества в развитии музыкального искусства. В то же время композиторское искусство рассматривается как фактор, формирующий национальную культуру и общественное мышление. Основная часть статьи

посвящена творчеству крупного представителя русской национальной композиторской школы Н.А. Римского-Корсакова, с особым акцентом на его мастерство оркестровки, оперную драматургию и педагогическое наследие.

Ключевые слова

музыкальное искусство, композиторское творчество, оркестр, музыкальное мышление, педагогика.

Musiqa san'ati insoniyat madaniyatining eng qadimiy va ta'sirchan shakllaridan biridir. Ushbu san'atning rivojida kompozitorlar alohida o'rin tutadi, chunki ular musiqiy g'oyani badiiy shaklga keltiruvchi, davr ruhini tovushlar orqali ifodalovchi ijodkorlardir. Har bir tarixiy davrda kompozitorlar jamiyatdagi ijtimoiy, madaniy va estetik o'zgarishlarga munosabat bildirgan, natijada musiqa san'ati doimo yangilanib, boyib borgan. Bugungi kunda jahon musiqasining rivojini tahlil qilishda kompozitorlik san'atini chuqur o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, milliy maktablar doirasida yetishib chiqqan buyuk ijodkorlar tajribasi jahon musiqasining umumiy manzarasini tushunishda muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi. Shu ma'noda, rus milliy kompozitorlik maktabining yirik namoyandasi N.A. Rimskiy-Korsakov ijodi alohida tahlilga loyiqdir.

Kompozitorlik san'ati bu musiqiy fikrni professional darajada shakllantirish, melodik, garmonik va ritmik unsurlarni yaxlit badiiy tizimga birlashtirish jarayonidir. Kompozitor nafaqat musiqa yaratadi, balki u orqali muayyan g'oya, kayfiyat va estetik qarashni ifodalaydi. Shu sababli kompozitorlik san'ati faqat texnik bilimlar majmui emas, balki keng musiqiy tafakkur va badiiy dunyoqarashni ham talab etadi. Kompozitorlar jamiyat hayotidagi muhim voqealar, xalqning ruhiyati va madaniy qadriyatlarini musiqiy obrazlar orqali aks ettiradilar. Ularning asarlari vaqt o'tishi bilan tarixiy hujjat sifatida ham qadr topadi. Demak, kompozitorlik san'ati musiqaning rivojlanishida yetakchi kuch bo'lib, san'at va jamiyat o'rtasidagi bog'lovchi bo'g'in vazifasini bajaradi. Jahon musiqa tarixida kompozitorlar ijodi turli uslub va yo'nalishlarda rivojlangan. Yevropa klassik musiqa an'analari doirasida Bax, Motsart va Bethoven kabi buyuk kompozitorlar musiqiy shakl va janrlarni mukammallashtirgan bo'lsa, romantizm davrida Shopen, List va Chaykovskiy kabi ijodkorlar shaxsiy hissiyot va emotsional ifodani kuchaytirdilar. XIX asr oxiri va XX asr boshlarida esa milliy kompozitorlik maktablari shakllandi. Bu jarayonda kompozitorlar o'z xalqining folklor manbalari, kuy va ohanglariga tayanib, professional musiqani boyitdilar. Natijada jahon musiqasi rang-baranglashib, har bir millatning o'ziga xos badiiy ifodasi yuzaga chiqdi. Aynan shu jarayonda rus milliy kompozitorlik maktabi jahon miqyosida muhim o'rin egalladi.

Nikolay Andreyevich Rimskiy-Korsakov (1844–1908) rus milliy kompozitorlik maktabining yetuk vakillaridan biridir. U “Qudratli beshlik” a’zosi sifatida rus xalq musiqasi an’analarini professional kompozitorlik san’ati bilan uyg’unlashtirdi. Rimskiy-Korsakov ijodida folklor ohanglari, yorqin orkestr ranglari va obrazlarning badiiy boyligi yetakchi o’rin tutadi. Kompozitor, ayniqsa, orkestrlashtirish san’atini yangi bosqichga olib chiqqani bilan mashhur. Uning asarlarida har bir cholg’u o’ziga xos tembr va ifoda bilan ajralib turadi. “Sheherazade” simfonik syuitasi, “Qor qizi”, “Sadko” va “Oltin xo’rozcha” operalari Rimskiy-Korsakov ijodining eng yorqin namunalaridandir. Ushbu asarlarda sharqona rang-baranglik, xalq ertaklari va epik obrazlar musiqiy jihatdan yuqori darajada ifodalangan.

Rimskiy-Korsakov ijodida opera janri alohida o’rin egallaydi. U rus opera san’atini yangi bosqichga olib chiqqan kompozitorlardan biri hisoblanadi. Uning operalarida musiqiy dramaturgiya, sahnaviy obrazlar va orkestrning roli o’zaro chambarchas bog’langan. Kompozitor opera asarlarida xalq ertaklari, tarixiy syujetlar va mifologik mavzulardan keng foydalangan. Masalan, “sadko” operasida rus xalq eposi asosida yaratilgan obrazlar orqali xalqning orzu-umidlari va ma’naviy dunyosini musiqiy jihatdan ifodalanadi. “Qor qiz” operasida esa tabiat va inson tuyg’ulari o’rtasidagi munosabat nozik lirizm bilan ochib beriladi. Rimskiy-Korsakov operalarida xor sahnalari, orkestr intermediyalari va vokal partiyalar bir-birini to’ldirib, yaxlit badiiy tizimini hosil qiladi.

Rimskiy-Korsakov dunyo musiqiy tarixida orkestrlashtirish ustasi sifatida tan olingan. U orkestr cholg’ularining tembr imkoniyatlarini chuqur bilgan va ulardan maqsadga muvofiq foydalangan. Kompozitor asarlarida rang-barang tovush palitrasi orqali musiqiy obrazlar jonlantiriladi. Uning orkestrlashtirish uslubi aniqlik, muvozanat va yorqinlik bilan ajralib turadi. Har bir cholg’u guruhi o’z vazifasiga ega bo’lib, umumiy musiqiy fikrga xizmat qiladi. Ayniqsa, yog’och va mis cholg’ularining o’zaro uyg’unligini, zarbli cholg’ularning obraz yaratishidagi roli Rimskiy-Korsakov ijodida yaqqol namoyon bo’ladi.

Rimskiy-Korsakov rus milliy musiqa maktabining shakllanishi va rivojida muhim o’rin tutgan. U "Qudratli beshlik" a’zolari bilan birgalikda G’arb musiqa an’analariga taqlid qilmasdan, milliy ruhga asoslangan professional musiqa yaratishni maqsad qilgan. Kompozitor xalq kuylarini qayta ishlash, milliy lad va ritmlardan foydalanish orqali rus musiqasiga yangi nafas olib kirdi.

Bu yondashuv keyingi avlod kompozitorlari – Glazunov, Stravinskiy va boshqalarga kuchli ta’sir ko’rsatdi. Natijada rus musiqa maktabi jahon miqyosida tan olingan mustaqil badiiy yo’nalishga aylandi. Rimskiy-Korsakov nafaqat bastakor, balki yirik pedagog sifatida ham mashhur. U Sankt-Peterburg

konservatoriyasida uzoq yillar davomida dars bergan va ko'plab mashhur kompozitorlarni tarbiyalagan. Uning pedagogik faoliyati musiqa ta'limi tarixida muhim o'rin egallaydi. Kompozitor talabalarga nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ijodiy tajribani ham o'rgatgan. U garmoniya, kontrapunkt va orkestrlashtirish fanlarini chuqur tizimlashtirib, musiqa ta'limining ilmiy asoslarini mustahkamladi. Rimskiy-Korsakovning darslik va nazariy ishlari bugungi kunda ham dolzarb ahamiyatga ega. Bugungi kunda Rimskiy-Korsakov ijodi zamonaviy musiqa madaniyatida ham muhim o'rin tutadi. Uning asarlari konsert zallari, opera teatrlari va musiqa festivallarida muntazam ijro etiladi. Shuningdek, kompozitor merosi kino va sahna san'atida ham keng qo'llanilmoqda. Rimskiy-Korsakov musiqasidagi obrazlilik, rang-baranglik va milliylik bugungi tinglovchilar uchun ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Uning ijodi musiqaning tarbiyaviy va estetik imkoniyatlarini namoyon etib, yosh avlodni san'atga mehr ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Rimskiy-Korsakovning ijodi nafaqat sahna va konsert amaliyotida, balki musiqa ta'limi tizimida ham muhim o'rin egallaydi. Uning asarlari orkestrlashtirish, garmoniya va kompozitsiya fanlarini o'rganishda amaliy namuna sifatida keng qo'llaniladi. Kompozitorning rang-barang tembrlar bilan ishlash uslubi, cholg'ular imkoniyatlarini chuqur bilishi talabalarda musiqiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi. Rimskiy-Korsakov tomonidan yaratilgan nazariy qarashlar keyinchalik musiqa pedagogikasida mustahkam o'rin egalladi. Uning tajribasi asosida shakllangan orkestrlashtirish tamoyillari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Bu holat kompozitor ijodining barqaror va uzoq muddatli ta'sirga ega ekanini ko'rsatadi. Rimskiy-Korsakov ijodi nafaqat rus musiqasi, balki jahon musiqa san'atiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Uning orkestrlashtirish bo'yicha qarashlari keyingi avlod kompozitorlari uchun muhim maktab bo'lib xizmat qildi. Ko'plab yevropalik va rus bastakorlari uning tajribasidan ijodiy foydalanib, simfonik musiqa imkoniyatlarini kengaytirdilar.

Bugungi kunda ham Rimskiy-Korsakov asarlari dunyo sahnalarida muntazam ijro etiladi, musiqa ta'limi tizimida esa uning nazariy qarashlari muhim o'quv manbasi sifatida o'rganiladi. Bu holat kompozitor ijodining umumbashariy ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, kompozitorlar san'ati musiqa sohasining rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ular orqali musiqiy g'oya shakllanadi, milliy madaniyat jahon miqyosiga ko'tariladi. N.A. Rimskiy-Korsakov ijodi misolida ko'rish mumkinki, kompozitorlik san'ati milliylik va badiiy mahorat uyg'unligi asosida yuksak natijalarga erishadi. Shuningdek, Rimskiy-Korsakovning pedagogik va nazariy merosi musiqa ta'limi rivojiga katta hissa qo'shgan. Uning

asarlari va qarashlari bugungi kunda ham yosh ijodkorlar va mutaxassislar uchun muhim ilmiy-amaliy manba bo'lib xizmat qilmoqda. Bunday ijod namunalarini chuqur o'rganish musiqa san'atining kelajakdagi taraqqiyoti uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Xulosa qilib aytganda, kompozitorlar san'ati musiqa sohasining rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ular orqali musiqiy g'oya shakllanadi, milliy madaniyat jahon miqyosiga ko'tariladi. N.A.Rimskiy-Korsakov ijodi misolida ko'rish mumkinki, kompozitorlik san'ati milliylik va badiiy mahorat uyg'unligi asosida yuksak natijalarga erishadi. Bunday ijod namunalarini o'rganish bugungi musiqa san'ati rivoji uchun ham muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOT RO'YXATI:

1. Rimskiy-Korsakov N.A. Mening musiqiy hayotim xronikasi. – Moskva: Muzyka nashriyoti.
2. Grout D., Palisca C. G'arb musiqasi tarixi. – Nyu-York: W.W. Norton & Company.
3. Taruskin R. XIX asr oxiri musiqasi. – Oksford universiteti nashriyoti.
4. Ermanova, D. (2024). ABOUT MUSIC CULTURE AND PIANO. *Modern Science and Research*, 3(10), 76-79.
5. Yusupaliyeva, D. Q. (2024). NOMODDIY MADANIY MEROSNI MUHOFAZA QILISH, ASRASH VA TARG'IB ETISH MASALALARI. *Inter education & global study*, (4 (1)), 334-342.
6. Dauletbek, A., & Dilafruz, E. (2025). THE IMPORTANCE OF PEDAGOGICAL MASTERY IN TEACHING VARIETY PERFORMANCE TO STUDENTS. *SHOKH LIBRARY*.
7. Ermanova, D. (2025). FORTEPIANODA ESITIW QÁBILETIN RAWAJLANDIWDIŃ ÁHMIYETI. *Modern Science and Research*, 4(2), 188-190.
8. Ermanova, D. (2025). BOSHLANG'ICH FORTEPIANO TA'LIMI VA FORTEPIANO CHALISHNING DASTLABKI BOSQICHI. *Inter education & global study*, (2), 582-592.
9. Kiyamovich, R. V. (2025). APPLICATION OF DIRECTING ART IN THE ORGANIZATION OF CULTURAL AND MASS EVENTS. *AMERICAN JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN*, 3(11), 182-186.
10. Kiyamovich, R. V. (2025). THE ROLE OF LITERATURE IN THE ART OF STAGING. *AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE*, 3(11), 42-45.
11. Rustamov, V., & Umarov, X. (2023). Ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil etish va unda insonni qadrlash masalalari. *Oriental Art and Culture*, 4(1), 496-502.

12. Alfiya, Q. (2023). Milliy Musiqa San'ati Va Yoshlar Tarbiyasi. *Journal of Creativity in Art and Design*, 1, 16-20.
13. Nazarbaevna, Q. A., & Serjanovich, K. S. (2024). The Importance of Scenario in Cultural Events. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4, 259-262.
14. Nazarbaevna, Q. A., & Saliyevna, Y. Z. (2025). SPECIFIC FEATURES AND CHALLENGES OF TEACHING AMATEUR CHOREOGRAPHY TO STUDENTS. *AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE*, 3(10), 95-103.
15. Yusupalieva, D. K. (2020). Development of mutually beneficial cooperation of Uzbekistan within the SCO. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 5(85), 901-903.
16. Yusupalieva, D. K., & Sodirzhonov, M. M. (2017). Mass media in Uzbekistan: development trends, dynamics and prospects. *Modern Science*, (1), 23-25.
17. Yusupalieva, D. K. (2020). Political role of television in the development of national ideology. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 6(86), 665-667.
18. XOLMO'MINOV, M. M., & QOLQANATOV, A. YANGI O'ZBEKISTONDA MADANIYAT MARKAZLARINI RIVOJLANTIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR. *O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti xabarlari*.
19. Saparbayeva, G., & Qolqanatov, A. (2021). OMMAVIY BAYRAMLARNI TASHKIL ETISHDA SSENARIYNAVISLIKNING O'RNI. *Oriental Art and Culture*, (8), 16-21.
20. Xolmo'Minov, M. M., & Qolqanatov, A. (2023). HIMMATNING QIYMATI ILM VA TAFAKKUR XAZINASI. *World of Philology*, 2(1), 59-64.
21. Kholmuminov, M., & Qolqanatov, A. (2021). The Formation of the First Libraries in Uzbekistan and the Role of Increasing the Cultural and Educational Awareness of the Population. *image*, 4(12), 146-151.
22. Xolmo'Minov, M. M., & Qolqanatov, A. (2022). Mufassal mushohadalar me'moridan mufassal mushohadalar meroji. *Oriental Art and Culture*, 3(2), 568-580.
23. Zokirovich, M. K., & Nazarbaevich, A. K. (2022). A Look at the History of Club Establishments and Cultural and Educational Process in Uzbekistan. *JournalNX*, 8(2), 9-15.
24. Kalkanatov, A., Makhamatdinov, S., & Urazbaev, I. (2023). Activities of new Karakalpakstan cultural centers: Reform and analysis. *Art and Design: Social Science*, 3(1), 1-4.

25. Юлдашева, М., & Колканатов, А. (2022). OILAVIY DAM OLISH MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOY VA MADANIY MARKETING. *Farg'ona davlat universiteti*, (3), 6-6.
26. Abatbaevna, S. G., & Nazarbaevich, Q. A. (2023). History of the Development of Spiritual and Educational Processes in Karakalpakstan.
27. Xolmo'Minov, M. M., & Qolqanatov, A. (2022). O'ZBEKISTONDA MADANIY-MA'RIFIY ISHLAR VA KUTUBXONALAR FAOLIYATI (XX ASR TAJRIBALARIDAN). *Oriental Art and Culture*, 3(1), 281-290.
28. ЮЛДАШЕВА, М., & КОЛКАНАТОВ, А. (2023). ПУТИ ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ В СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СРЕДЕ. *Journal of Culture and Art*, 1, 16-20.
29. QOLQANATOV, A. (2023). "O 'ZBEKKONSERT" DAVLAT MUASSASASI FAOLIYATI: TADQIQOT VA TAHLIL. *TA'LIM VA INNOVATION TADQIQOTLAR*, 12, 8-14.
30. Yuldasheva, M., & Qolqanatov, A. (2022). O 'ZBEKISTONDA MUZEY MENEJMENTI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH XUSUSIYATLARI. *Oriental art and culture*, 3(1), 254-260.
31. Yuldasheva, M. B., & Qolqanatov, A. N. (2024). Kadrlar potentsiali ijtimoiy-madaniy sohada tashkilot faoliyati samaradorliligini oshirishshning yetakchi omili sifatida. *Inter education & global study*, (8), 58-68.
32. Kolkanatov, A. (2023). IFTIKHORI TIMSOLI TUMOR BRANCH. *JOURNAL OF HEALTHCARE AND LIFE-SCIENCE RESEARCH*, 2, 67-69.
33. QOLQANATOV, A. (2024). MA'DANIYAT VAZIRLIGI VA MADANIYAT MARKAZLARI: TARIXIY TARAQQIYOT JARAYONLARIDAN. *News of UzMU journal*, 1(1), 1.
34. Nazarbai, K. A. (2023). NEW VOICE IN UZBEK DIRECTION. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2, 65-70.
35. Kalkanatov, A. (2023). PROFESSIONAL QUALIFICATION OF THE MANAGER IN THE CULTURAL FIELD. *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE*, 2, 19-23.
36. Kalkanatov, A. (2023). THE IMPORTANCE OF MANAGING THE PARTICIPATION OF CULTURAL AND ART INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS IN CULTURAL ACTIVITIES. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2, 7-10.